

თავი 8

წესები და კანონები

რა ტიპის წესები სჭირდება საზოგადოებას?

8.1 კარგი კანონი - ცუდი კანონი
რა აქცევს კანონს კარგ კანონად?

8.2 რა ასაკში?
როგორ უნდა მიესადაგებოდეს კანონი ახალგაზრდებს?

8.3 თქვენ ხართ კანონმდებელი
როგორ ეპყრობით ახალგაზრდა კანონდამრღვევებს?

8.4 მტკიცებულებები
რა მტკიცებულებები უნდა აღიაროს სასამართლომ?

თავი 8. წესები და კანონები რა ტიპის წესები სჭირდება საზოგადოებას?

საზოგადოების ეფექტური და სამართლიანი ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია კანონების არსებობა. კანონები სხვადასხვა სიტუაციას და თითქმის ყველა ადამიანს მიესადაგება. გამონაკლისს წარმოადგენენ ბავშვები, რომლებიც კანონის წინაშე პასუხისმგებელი არ არიან მანამ, სანამ გარკვეულ ასაკს არ მიაღწევენ.

არსებობს სამოქალაქო და სისხლის სამართალი. სამოქალაქო სამართალი ადამიანებსა და ადამიანის ჯგუფებს შორის დავების მოგვარებას ეხება. სისხლის სამართალი იმ ქმედებებს არეგულირებს, რომლებიც, სახელმწიფოს ხედვით, აღსაკვეთია.

კანონები არასოდესაა იდეალური. კანონებს ქმნიან ადამიანები. ზოგჯერ აუცილებელია კანონებში ცვლილებების შეტანა, რადგან ისინი ძველდება და ადამიანთა გარკვეული ჯგუფების მიმართ არაეფექტური ან უსამართლო ხდება.

სამართალი ყოველთვის უკავშირდება პოლიტიკას, რადგან კანონები იქმნება და იცვლება სხვადასხვა პოლიტიკური სისტემის ფარგლებში. დემოკრატიულ საზოგადოებაში ყველა მოქალაქეს აქვს კანონების მიმართ საკუთარი აზრის გამოხატვის უფლება. მნიშვნელოვანია, რომ კანონი ერთნაირად ეხებოდეს ყველა მოქალაქეს, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არავინ უნდა იდგეს კანონზე მაღლა. ამ ცნებას კანონის უზენაესობის სახელით მოიხსენიებენ.

და ბოლოს, კანონები ადამიანის უფლებებს უნდა შეესაბამებოდეს; უნდა იყოს სამართლიანი და არ უნდა წარმოადგენს დიქტატურის ან ჩაგვრის იარაღს. შესაბამისად, დემოკრატიული სისტემების უმეტესობა ეყრდნობა დაწერილ კონსტიტუციას, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებათა დაცვას და ქვეყანაში მოქმედ კანონებზე მაღლა დგას. ზოგ ქვეყანაში მოქმედებს საკონსტიტუციო სასამართლო. ეს უკანასკნელი განსაზღვრავს, თუ რამდენად შეესაბამება ესა თუ ის კანონი კონსტიტუციას.

სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ

გაკვეთილთა ეს სერია დაეხმარება მოსწავლეებს:

- უკეთესად გაიაზრონ სამართლის ცნება და მისი მნიშვნელობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში;
- აღიარონ, რომ სამართლის მთავარი ამოცანაა ხალხის დახმარება და საზოგადოების დაცვა;
- გაიაზრონ და პატივი სცენ კანონის უზენაესობის პრინციპს;
- გაიგონ მეტი საკუთარი ქვეყნის იურიდიულ სისტემაზე.

**თავი 8. წესები და კანონები
რა ტიპის წესები სჭირდება საზოგადოებას?**

გაკვეთილის სახელწოდება	სწავლის მიზანი	მოსწავლის დავალება	საჭირო მასალა	მოსწავლეთა ჩართულობის ფორმა
გაკვეთილი 1: კარგი კანონი - ცუდი კანონი	იმ ფაქტორების გააზრება, რომლებიც კანონის სამართლიანობას უზრუნველყოფს	სკოლაში მოქმედი წესების განხილვა. კარგი წესების განმსაზღვრელი ფაქტორების იდენტიფიკაცია. კანონების განხილვა და იმ ფაქტორების იდენტიფიკაცია, რომლებიც კანონს კარგ კანონად აქცევს. ერთ-ერთ სფეროში მოქმედი კანონების განხილვა, მაგალითად, ალკოჰოლის მაკონტროლებელი კანონმდებლობა. სკოლაში მოქმედი ახალი წესის ან კანონის განხილვა.	ორი ბარათი თითოეული მოსწავლისათვის - ერთს აწერია „ა“ (მწვანედ), ხოლო მეორეს - „ბ“ (წითლად). სამუშაო ფურცელი - ალკოჰოლთან დაკავშირებული კანონმდებლობა თქვენს ქვეყანაში. მარკერები და დიდი ზომის ქაღალდი თითოეული ჯგუფისათვის. ფლიპჩარტი ან დიდი ზომის ქაღალდი, რომელიც ფლიპჩარტის ფუნქციას შეასრულებს.	მცირე ჯგუფებში მუშაობა. დისკუსია.
გაკვეთილი 2: რა ასაკში?	იმის გამოკვლევა, თუ როგორ მიესადაგება კანონი ახალგაზრდებს?	იმ ასაკის განსაზღვრა, რომლის გადაბიჯების შემდეგაც ახალგაზრდას შეუძლია, მონაწილეობა მიიღოს ზრდასრულთა აქტივობებში. განსაზღვრა იმისა, თუ რამდენად მისაღებია ახალგაზრდებთან დაკავშირებული არსებული კანონმდებლობა.	სამი წარწერა ასოებით „ა“, „ბ“ და „გ“ გაკრულია კლასის სხვადასხვა კედელზე. მოსწავლის სამუშაო ფურცელ 8.1-ის ასლები (თითო ასლი ყოველ ორ მოსწავლეზე). მარკერი და დიდი ზომის ფურცელი ყოველ 4-6 მოსწავლეზე.	წყვილებში მუშაობა. მცირე ჯგუფებში მუშაობა. დისკუსია.
გაკვეთილი 3: თქვენ ხართ კანონმდებელი	განხილვა იმისა, საჭიროა თუ არა, დავსაჯოთ ახალგაზრდები, რომლებიც კანონს არღვევენ. იმ შემთხვევაში, თუ ეს საჭიროა, როგორი უნდა იყოს სასჯელი.	დანაშაულზე სათანადო სასჯელის განსაზღვრისას გასათვალისწინებელი ფაქტორების გაანალიზება.	მოთხრობა და მასწავლებლის დამხმარე მასალა.	მცირე ჯგუფებში მუშაობა. დისკუსია.
გაკვეთილი 4: მტკიცებულებები	სასამართლოში მტკიცებულების წარმოდგენის წესების გააზრება	განხილვა იმისა, თუ რა ტიპის მტკიცებულებები უნდა გაითვალისწინოს სასამართლომ.	სადისკუსიო ბარათები (მოსწავლის სამუშაო ფურცელი 8.2) 4-6 მოსწავლისაგან შემდგარი ჯგუფებისათვის.	მცირე ჯგუფებში მუშაობა. დისკუსია.

გაკვეთილი 1

კარგი კანონი - ცუდი კანონი

რა აქცევს კანონს კარგ კანონად?

სწავლის მიზანი - იმ ფაქტორების გააზრება, რომლებიც კანონის სამართლიანობას უზრუნველყოფს

მოსწავლის დავალება - სკოლაში მოქმედი წესების განხილვა. კარგი წესების განმსაზღვრელი ფაქტორების იდენტიფიკაცია.

კანონების განხილვა და იმ ფაქტორების იდენტიფიკაცია, რომლებიც კანონს კარგ კანონად აქცევს.

ერთ-ერთ სფეროში მოქმედი კანონების განხილვა, მაგალითად, ალკოჰოლის მაკონტროლებელი კანონმდებლობა.

სკოლაში მოქმედი ახალი წესის ან კანონის განხილვა და გამართლება.

საჭირო მასალა - ორი ბარათი თითოეული მოსწავლისათვის - ერთს აწერია „ა“ (მწვანედ), ხოლო მეორეს - „ბ“ (წითლად).

სამუშაო ფურცელი - ალკოჰოლთან დაკავშირებული კანონმდებლობა თქვენს ქვეყანაში.

მარკერები და დიდი ზომის ქაღალდი 4-6 მოსწავლისაგან თითოეული ჯგუფისათვის.

ფლიპჩარტი ან დიდი ზომის ქაღალდი, რომელიც ფლიპჩარტის ფუნქციას შეასრულებს.

მოსწავლეთა ჩართულობის ფორმა - მცირე ჯგუფებში მუშაობა. მთელი კლასის დისკუსია.

ინფორმაცია

ამ თავში ვიყენებთ „ინდუქციური სწავლების“ მეთოდს. ეს მეთოდი ეხმარება მასწავლებელს, კონკრეტული, ცხოვრებისეული მაგალითების გამოყენებით გააგებინოს მოსწავლეებს აბსტრაქტული ცნებები. გაკვეთილი იწყება კანონებთან ან წესებთან დაკავშირებული მაგალითებით. მოსწავლეებმა, ამ მაგალითების დახმარებით, ზოგადი პრინციპები უნდა ჩამოაყალიბონ. ამ კრიტერიუმებს ვუსადაგებთ კანონებს ან წესებს, რათა განვსაზღვროთ, თუ რამდენად კარგია ესა თუ ის კანონი ან წესი: რამდენად სამართლიანია? რამდენად სასარგებლოა? ყველასთვის სიკეთის მომტანია? შეუძლია პოლიციას მათი შესრულების უზრუნველყოფა? ადვილად შეიძლება მისი გაგება და დაცვა?

იმ შემთხვევაში, როცა საჭიროა დამატებითი მასალა (მაგალითად, კანონები ალკოჰოლის შესახებ), მასწავლებელმა და მოსწავლეებმა ეს მასალა უნდა მოიძიონ.

გაკვეთილი

მასწავლებელი გაკვეთილს იწყებს მოსწავლეთათვის ორ-ორი ბარათის დარიგებით - ერთს აწერია „ა“ (მწვანედ), ხოლო მეორეს - „ბ“ (წითლად).

მასწავლებელი მოსწავლეებს უხსნის, რომ წაუკითხავს მათ სკოლის წარმოსახვით წესებს. მოსწავლეებმა უნდა განსაზღვრონ, კარგია ეს წესი, თუ ცუდი. თუ წესს დადებითად აფასებენ, უნდა ასწიონ მწვანე ბარათი, ხოლო თუ უარყოფითად - წითელი.

მასწავლებელი უკითხავს მოსწავლეებს სკოლის გამოგონილ წესებს. ეს წესები ეხება შემდეგ საკითხებს:

- იკრძალება დავალება;
- იკრძალება მოსწავლის მიერ სხვა მოსწავლის ჩაგვრა;
- სკოლა უნდა იყოს ფასიანი;
- სკოლაში სადექი რეზინის მოტანა აკრძალულია;
- აუცილებელია, მოსწავლეებს მოსწონდეთ ყველა მასწავლებელი;
- მოსწავლეს უნდა ჰქონდეს საშუალება, აირჩიოს სასკოლო საგნები;
- მოხუც მასწავლებლებს უნდა ჰქონდეთ უფრო ნაკლებად დატვირთული განრიგი;
- სკოლაში მობილური ტელეფონის ტარება აკრძალულია.

როცა მოსწავლეები გამოხატავენ საკუთარ მოსაზრებას თითოეულ წესთან დაკავშირებით, მასწავლებელს შეუძლია, დაუსვას მათ რამდენიმე შეკითხვა, პასუხების დაკონკრეტების მიზნით:

-რატომ თვლით, რომ ეს კარგი/ცუდი წესია?

დამატებითი დისკუსიები და კომენტარები ამ ეტაპზე მიზანშეწონილი არ არის.

შემდეგ მასწავლებელი კლასს 4-6 მოსწავლისაგან შემდგარ ჯგუფებად ჰყოფს და სთხოვს მათ, ჯგუფებში იმუშაონ იმ ფაქტორებზე, რომლებიც უზრუნველყოფს იმას, რომ ესა თუ ის წესი მოსწავლეთათვის მისაღებია/არ არის მისაღები:

-რა ფაქტორები აქცევენ სასკოლო წესს კარგ წესად?

თითოეულმა ჯგუფმა საკუთარი მოსაზრებები კლასის წინაშე უნდა წარმოადგინოს.

შემდეგ მასწავლებელი იმეორებს იმავე სავარჯიშოს ერთი განსხვავებით - სკოლის წარმოსახვითი წესების ნაცვლად, მოსწავლეებს ქვეყნის წარმოსახვით კანონებს აცნობს:

-ყველა მოქალაქეს უნდა ჰქონდეს ერთი და იგივე რელიგიური აღმსარებლობა;

-მკვლელობის ჩადენა არ შეიძლება;

-დაუშვებელია ტყუილის თქმა;

-არაჯანსაღი საკვები უნდა აიკრძალოს;

-მოქალაქეებმა თავად უნდა გადაწყვიტონ, თუ გზის რომელ მხარეს ატარებენ მანქანას;

-არ უნდა იყოს განსხვავება ქალებისა და მამაკაცების ხელფასებს შორის.

მასწავლებელი მოსწავლეებს სთხოვს, ჯგუფებში იმუშაონ იმ ფაქტორებზე, რაც უზრუნველყოფს იმას, რომ ესა თუ ის კანონი მოსწავლეთათვის მისაღებია / არ არის მისაღები:

-რა ფაქტორები აქცევენ კანონს კარგ კანონად?

თითოეულმა ჯგუფმა საკუთარი მოსაზრებები კლასის წინაშე უნდა წარმოადგინოს. მასწავლებელმა მოსწავლეთა მსჯელობა უნდა მიმართოს კარგი კანონის განმსაზღვრელ რამდენიმე მთავარ კრიტერიუმზე:

-სამართლიანობა - სამართალი და თანასწორობა, მაგალითად, თანაბარი ხელფასი მამაკაცებსა და ქალებს;

-სარგებლიანობა - ხელს უწყობს საზოგადოების დაუბრკოლებელ ფუნქციონირებას, მაგალითად, მანქანის ტარების მარეგულირებელი კანონები, რომლებიც ადამიანთა უსაფრთხოებას უზრუნველყოფენ;

-საზოგადოებრივი კეთილდღეობა - მთელი საზოგადოების, და არა მხოლოდ პრივილეგირებული ფენების, ინტერესების დაცვა;

-განხორციელებადობა - ადამიანთა უმრავლესობას შეუძლია, დაიცვას ისინი, ხოლო პოლიციას - დააკავოს კანონის დამრღვევნი;

-სიმარტივე - ადვილი გასაგებად და შესასრულებლად.

როცა მოსწავლეები ძირითად კრიტერიუმებზე შეთანხმდებიან, მასწავლებელმა ფლიპჩარტზე დაწერილი კრიტერიუმები კლასში უნდა დაკიდოს, ყველასთვის კარგად დასანახ ადგილას. ფლიპჩარტის სათაური იქნება „რა აქცევს კანონს კარგ კანონად?“

მასწავლებელი მოსწავლეებს სთხოვს, ჯგუფურად შეისწავლონ რომელიმე სფეროს მარეგულირებელი, მაგალითად, ალკოჰოლთან დაკავშირებული, კანონები. მასალა სამუშაო ფურცლის ფორმით უნდა დაურიგდეს მოსწავლეებს. რამდენადაც შესაძლებელია, მოსწავლეებმა თავადაც უნდა მოიპოვონ გარკვეული დამატებითი მასალა, ამ შემთხვევაში, მაგალითად, ბავშვებისა და ახალგაზრდების მოვალეობების შესახებ. თითოეულ ჯგუფს ურიგდება მარკერი და დიდი ზომის ქაღალდი. მათ უნდა მოამზადონ პრეზენტაცია იმის შესახებ, თუ რამდენად კარგია შერჩეული კანონი. მუშაობის დროს მოსწავლეებმა უნდა გამოიყენონ ის პრინციპები, რომელთა იდენტიფიცირებაც უკვე მოახდინეს და რომლებიც ფლიპჩარტზეა წარმოდგენილი.

ჯგუფები აკეთებენ პრეზენტაციებს კლასის წინაშე.

მასწავლებელმა, შეიძლება, შემდეგი სახის საშინაო დავალება მისცეს მოსწავლეებს: მოიფიქრეთ კანონი ან სასკოლო წესი, მაგალითად, გარემოს დაცვის თემაზე. მოამზადეთ არგუმენტები იმ დადებითი ფაქტორების შესახებ, რაც ამ წესის ან კანონის დამკვიდრებას შეიძლება ახლდეს თან.

გაკვეთილი 2

რა ასაკში?

როგორ უნდა მიესადაგებოდეს კანონი ახალგაზრდებს?

სწავლის მიზანი - იმის გამოკვლევა, თუ როგორ მიესადაგება კანონი ახალგაზრდებს?

მოსწავლის დავალება - იმ ასაკის განსაზღვრა, რომლის გადაბიჯების შემდეგაც ახალგაზრდას შეუძლია, მონაწილეობა მიიღოს ზრდასრულთა აქტივობებში.

განსაზღვრა იმისა, თუ რამდენად მისაღებია ახალგაზრდებთან დაკავშირებული არსებული კანონმდებლობა.

საჭირო მასალა - სამი წარწერა ასოებით „ა“, „ბ“ და „გ“ გაკრულია კლასის სხვადასხვა კედელზე.

მოსწავლის სამუშაო ფურცელ 8.1-ის ასლები (თითო ასლი ყოველ ორ მოსწავლეზე). მარკერი და დიდი ზომის ფურცელი ყოველ 4-6 მოსწავლეზე.

მოსწავლეთა ჩართულობის ფორმა - წყვილებში მუშაობა. მცირე ჯგუფებში მუშაობა. მთელი კლასის დისკუსია.

ინფორმაცია

წინამდებარე გაკვეთილი გარკვეულ ფიზიკურ აქტივობას მოიცავს. თუ თქვენ თვლით, რომ ეს არ იქნება მიზანშეწონილი თქვენი მოსწავლეებისათვის, უნდა მოახდინოთ ამ აქტივობების მორგება მოსწავლეთა საჭიროებაზე, მაგალითად, ისე, რომ მოსწავლეებმა ხელის აწევით მისცენ ხმა, კლასის ერთი ბოლოდან მეორეში გადაადგილების გარეშე.

გაკვეთილი

მასწავლებელი გაკვეთილს იწყებს შემდეგი შეკითხვით: თქვენი აზრით, სწორია, რომ კანონი ბავშვებს ავალდებულებს, იარონ სკოლაში მაშინ, როცა დიდებისათვის ასეთი ვალდებულება არ არსებობს? თუ თვლით, რომ ეს ვალდებულება სწორია, ახსენით, რატომ. თუ საწინააღმდეგო მოსაზრება გაქვთ, ესეც ახსენით.

შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებს წყვილებად ყოფს და აძლევს კითხვარს (მოსწავლის სამუშაო ფურცელი 8.1). ეს კითხვარი ეხება იმ დასაშვებ ასაკს, რომლის გადაბიჯების შემდეგაც ახალგაზრდები სრულწლოვანებად აღიქმებიან და იგივე უფლებები აქვთ, რად ზრდასრულებს.

მასწავლებელი ერთ-ერთ წყვილს სთხოვს, წაიკითხონ საკუთარი პასუხები. თითოეული პასუხის შემდეგ, მასწავლებელი ადასტურებს მის სისწორეს, ან აცხადებს სწორ პასუხს. მოსწავლეები სწორ პასუხებს ინიშნავენ.

თითოეულ შეკითხვასთან დაკავშირებით, მასწავლებელი კითხულობს:

- როგორ ფიქრობთ, ეს ასაკი:
  - ა. ძალიან პატარაა?
  - ბ. ძალიან დიდია?
  - გ. ნორმალურია?

მასწავლებელი წყვილებს ერთ წუთს აძლევს მოსაფიქრებლად. შემდეგ კი სთხოვს მათ, ოთახის იმ კედელთან დადგნენ, რომელიც მათ პასუხს შეესაბამება (კედლებზე უკვე გაკრულია მინიშნებები „ა“, „ბ“ და „გ“).

მასწავლებელი შემთხვევითობის პრინციპით შერჩეულ ჯგუფებს სთხოვს, ახსნან საკუთარი პოზიცია. სხვა მოსწავლეებს ეძლევათ საშუალება, დასვან შეკითხვები.

გაკვეთილის ბოლოს, მასწავლებელი კითხულობს:

- თქვენი აზრით, სწორია, რომ კანონი ახალგაზრდებს ზრდასრულებისაგან განასხვავებს? რატომ?

მასწავლებელი მოსწავლეებს 4-6 კაციან ჯგუფებად ჰყოფს. თითოეულ ჯგუფს ურიგდება მარკერი და დიდი ზომის ქაღალდი. მასწავლებელი სთხოვს მოსწავლეებს, მოიფიქრონ ის საკანონმდებლო ცვლილებები, რაც ახალგაზრდებს უკეთეს პირობებში ჩააყენებდა. მოსწავლეებმა შეიძლება სრულიად ახალი კანონის დამკვიდრების წინადადებაც კი შემოიტანონ, რომელიც, მაგალითად, უზრუნველყოფს იმას, რომ თითოეულ სკოლას ჰყავდეს მოსწავლეთა პარლამენტი. შესაძლოა, კანონი ეხებოდეს ახალგაზრდებისათვის მინიმალურ ხელფასს. არსებულ კანონებში ცვლილებები კი გულისხმობდეს ხმის მიცემის, ან მართვის მოწმობის აღების ასაკის შეცვლას. თითოეული ჯგუფი ამზადებს პრეზენტაციას, რომელსაც კლასის წინაშე წარმოადგენს. პრეზენტაცია ეხება ჯგუფისათვის სასურველ საკანონმდებლო ცვლილებებს და იმ მიზეზებს, თუ რატომ იქნებოდა სასარგებლო ასეთი საკანონმდებლო ცვლილებები ახალგაზრდებისათვის. პრეზენტაციების დასრულების შემდეგ, მოსწავლეები განიხილავენ გამოსავალ გზებს და ირჩევენ საუკეთესოს.

საშინაო დავალება შეიძლება იმ შემდგომ საქმიანობას ეხებოდეს, რომელიც შესაძლებელს გახდის, რომ ქვეყნის მთავრობამ გაითვალისწინოს მოსწავლეების მოსაზრებები და საკანონმდებლო ცვლილებების გატარება უზრუნველყოს.

გაკვეთილი 3

თქვენ ხართ კანონმდებელი

როგორ ეპყრობით ახალგაზრდა კანონდამრღვევებს?

სწავლის მიზანი - განხილვა იმისა, საჭიროა თუ არა, დავსაჯოთ ახალგაზრდები, რომლებიც კანონს არღვევენ. იმ შემთხვევაში, თუ ეს საჭიროა, როგორი უნდა იყოს სასჯელი.

მოსწავლის დავალება - დანაშაულზე სათანადო სასჯელის განსაზღვრისას გასათვალისწინებელი ფაქტორების გაანალიზება.

საჭირო მასალა - მოთხრობა და მასწავლებლის დამხმარე მასალა.

მოსწავლეთა ჩართულობის ფორმა - მცირე ჯგუფებში მუშაობა. მთელი კლასის დისკუსია.

ძირითადი ცნებები

რა აზრი აქვს დასჯას: სამი ძირითადი არგუმენტი

გაკვეთილი 2 სამოქალაქო სამართალს ეძღვნებოდა; გაკვეთილი 3 კი მთლიანად სისხლის სამართალზეა ორიენტირებული. განხილული იქნება ახალგაზრდა დამნაშავეების დასჯის აუცილებლობა და დასჯის სხვადასხვა გზა. როცა ამ თემაზე ვსაურობთ, ისმება შეკითხვა: „რატომ ვსჯით?“ მოცემულ შეკითხვაზე განსხვავებული პასუხებია გაცემული კაცობრიობის ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში, სამეცნიერო და ფილოსოფიური აზროვნების განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე. ზოგადად, დასჯის სამი არგუმენტი იკვეთება:

1. **საზღაურის გადახდის აუცილებლობა.** დასჯა უკავშირდება ბრალეულობას და პასუხისმგებლობას. დამნაშავე იმსახურებს დასჯას და საზოგადოება დანაშაულისადმი საკუთარ დამოკიდებულებას სწორედ დამნაშავეის დასჯით გამოხატავს. ეს ცნება პროპორციულობის დაცვასაც გულისხმობს, რაც იცავს დამნაშავეს გადამეტებული სასჯელისაგან. დასჯის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა.
2. **შემდგომი დანაშაულებრივი ქმედების აღკვეთა.** დასჯის საშუალებით ხდება პოტენციური დამნაშავეებისათვის შეტყობინების გაგზავნა, რომ მათ იგივე მოვლით, თუ კანონსაწინააღმდეგო საქციელს ჩაიდინენ. დასჯის მიზანია დანაშაულის გავრცელების აღკვეთა.
3. **რეაბილიტაცია.** დანაშაული, როგორც დახმარების მოთხოვნა. დამნაშავეს სჭირდება მკურნალობა, და არა დასჯა. ამ შემთხვევაში, მიზანია დამნაშავეის ხელშეწყობა ისე, რომ მან აღარ ჩაიდინოს დანაშაული და შეძლოს საზოგადოებასთან ინტეგრირება.

მსოფლიოს პენიტენციური სისტემები მკვეთრად განსხვავდება სწორედ ამ სამი პრინციპის სხვადასხვაგვარი დაბალანსების მიხედვით, როგორც ახალგაზრდა, ისე ზრდასრული დამნაშავეების მიმართ. ბევრი, თუმცა არა ყველა, ქვეყანა აღიარებს რეაბილიტაციას, როგორც უპირველეს პრიორიტეტს. მნიშვნელოვანი საკითხია იმის განსაზღვრა, თუ ვინაა ზრდასრული დამნაშავე და ვინ - არასრულწლოვანი. ევროსაბჭო განმსაზღვრელ ასაკად ასახელებს 18 წელს და იშველიებს ბავშვთა უფლებების კონვენციას (იხ. დამხმარე მასალა მასწავლებლისათვის).

ამ გაკვეთილში განხილულია დასჯის სამივე არგუმენტი ინდუქციური მიდგომის გამოყენებით. მოსწავლეები დისკუსიას მართავენ ახალგაზრდა დამნაშავეის ისტორიის გარშემო და მსჯელობენ სამ არგუმენტზე, მათ ზეგავლენაზე და მათ შორის ბალანსზე. სასურველია, დისკუსიამდე, ან დისკუსიის შემდეგ, მასწავლებელმა აუხსნას მოსწავლეებს ამ სამი არგუმენტის არსი.

ამ გაკვეთილმა, შესაძლოა, საფუძველი ჩაუყაროს პროექტს, რომელსაც კიდევ ორი გაკვეთილი დასჭირდება. პროექტი უნდა მიემდინას სამ არგუმენტს შორის ბალანსის განხილვას იმ კანონების მიხედვით, რომელიც ქვეყანაში მოქმედებს ახალგაზრდა დამნაშავეების დასასჯელად.

გაკვეთილი

გაკვეთილის დასაწყისში მასწავლებელი მოსწავლეებს 4-6 კაციან ჯგუფებად ყოფს. მასწავლებელი მოსწავლეებს უხსნის, რომ კანონის უზენაესობა განაჩენის გამოტანის პროცესში მოსამართლის მხრიდან კანონით ხელმძღვანელობას გულისხმობს. ამ გაკვეთილზე მოსწავლეები განიხილავენ იმას, თუ როგორ უნდა ეპყრობოდეს ასეთი კანონი ახალგაზრდა დამნაშავეებს. მოსწავლეები მოისმენენ ამბავს დანაშაულის შესახებ და შემდეგ წარმოიდგენენ, რომ ისინი არიან იმ პარლამენტის წევრები, რომელმაც უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება დამნაშავისათვის სასჯელის განსაზღვრის შესახებ.

მასწავლებელი მოსწავლეებს აცნობს მოთხოვრებას და სთხოვს, გადაწყვიტონ, თუ რა იქნება ტომისთვის სამართლიანი სასჯელი. მოსწავლეები ჯგუფებში მუშაობენ და საკუთარ მოსაზრებებს კლასის წინაშე წარმოადგენენ.

შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებს დამატებით ინფორმაციას აწვდის. ყოველი ახალი ინფორმაციის შემდეგ, მოსწავლეებს შეუძლიათ, შეცვალონ საკუთარი გადაწყვეტილება.

აქტივობის ბოლოს, მასწავლებელი ყველა ჯგუფს სთხოვს, საკუთარი მოსაზრებები კლასს გაუზიარონ:

-რა სასჯელს იმსახურებს Y? რატომ?

-შეგაცვლევინათ აზრი დამატებითმა ინფორმაციამ? თუ შეგაცვლევინათ, როგორ?

შემდეგ მასწავლებელი დისკუსიას მართავს და ეკითხება კლასს:

-რა ფაქტორები უნდა იყოს გათვალისწინებული კანონში, რომელიც დანაშაულის ჩამდენისათვის სასჯელის ზომას განსაზღვრავს?

-თქვენი აზრით, კანონი უნდა განასხვავებდეს თუ არა ახალგაზრდებს ზრდასრულებისაგან? რატომ?

და ბოლოს, საშინაო დავალება: მოსწავლეებმა უნდა მოიფიქრონ დანაშაულებრივი შემთხვევა, რომელიც ამ ბოლო პერიოდში მოხდა (ტელევიზიით მოსმენილი, გაზეთში წაკითხული) და ახალგაზრდა იქნა ბრალდებული; შემდეგ უნდა განსაზღვრონ ზედმეტად მკაცრი იყო, თუ ზედმეტად ლმობიერი სასამართლოს გადაწყვეტილება. მოსწავლეებმა შერჩეული შემთხვევის შესახებ წერილობით უნდა ჩამოაყალიბონ საკუთარი მოსაზრებები და მომავალ გაკვეთილზე გააცნონ კლასელებს. მოსწავლეებმა დავალებაში კარგად უნდა ახსნან ის ფაქტორები, რამაც მათი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაზე იმოქმედა. მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს ავტოსაგზაო შემთხვევა, რომელშიც ალკოჰოლის ზეგავლენის ქვეშ მყოფი ახალგაზრდა დაადანაშაულეს.

კანონს თქვენ ადგენთ

„ლეონარდი და ტომი 15 წლის იყვნენ და ერთ სკოლაში დადიოდნენ. ისინი ერთმანეთს უკვე დიდი ხანია, იცნობდნენ, თუმცა ერთმანეთს ვერ ეწყობოდნენ.

ერთ დღეს ტომს მობილური ტელეფონი დაეკარგა და მის მოპარვაში ლეონარდი დაადანაშაულა. ლეონარდმა განაცხადა, რომ მას არ მოუპარავს მობილური და დასძინა, რომ ტომს მისი შურდა, რადგან ლეონარდს ბევრი მეგობარი ჰყავდა.

იმ დღეს, გაკვეთილების შემდეგ გაიმართა ჩხუბი. ტომმა დანა ამოიღო, ლეონარდს კი არ ჰქონდა იარაღი. ჩხუბის დროს ტომმა ლეონარდს სახეზე ისეთი ჭრილობა მიაყენა, რომ ეს უკანასკნელი მთელი ცხოვრება ამ ნაიარევით დადიოდა“.

დავალება

რა იქნებოდა სამართლიანი სასჯელი ტომისათვის? განიხილეთ ეს შეკითხვა ჯგუფში და წერილობით ჩამოაყალიბეთ სასჯელი, რომელსაც კანონი ასეთი დანაშაულისათვის უნდა ითვალისწინებდეს (იქმნება კანონის სამუშაო ვარიანტი).

დამატებითი ინფორმაცია

1. ტომს ძალიან მკაცრად ზრდიდნენ; მას მამა ხშირად სცემდა.
ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.
2. ტომი კლასში იზოლირებული იყო და არავინ აქცევდა ყურადღებას მის პრობლემებს.
ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.
3. ლეონარდმა მართლა მოიპარა ტომის მობილური ტელეფონი და შემდეგ თავად დაიწყო ჩხუბი, რადგან ტომმა ამის შესახებ პოლიციაში განაცხადა.
ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.
4. ლეონარდი იმ დაჯგუფების მეთაური იყო, რომელიც ტომს ყოველთვის ჩაგრავდა. ამ დაჯგუფებას არაერთხელ მიუყენებია ფიზიკური შეურაცხყოფა ტომისათვის (ცემა, ჯოხის დარტყმა, ჯაჭვით დაბმა და ა.შ.). შიში ტომს ღამითაც კი არ აძლევდა მოსვენებას და სკოლაში წასვლაც კი შემზარავი იყო მისთვის.
ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.
5. მამა ყოველთვის ეუბნებოდა ტომს, რომ ის ძალიან სუსტი იყო და ლეონარდს მკაცრად უნდა გასწორებოდა.
ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.
6. ტომმა მხოლოდ იმიტომ ამოიღო დანა, რომ შეეშინებინა ბიჭები; მას არც კი უფიქრია დანის გამოყენება. ამ დროს იქვე იდგა 20 ახალგაზრდა, რომელიც ბიჭებს ჩხუბისაკენ აქეზებდა.

ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.

7. ჩხუბამდე ორი დღით ადრე მასწავლებელმა შეამჩნია, რომ ტომს დანა ჰქონდა.

მასწავლებელს ტომისათვის არაფერი უკითხავს დანის შესახებ.

ეს ინფორმაცია ახდენს თუ არა გავლენას ტომის სასჯელის ზომასთან დაკავშირებულ თქვენს გადაწყვეტილებაზე? რა გავლენას? საჭიროებისამებრ, შეცვალეთ კანონის სამუშაო ვარიანტი.

მოსწავლეები საკუთარ ჯგუფებში ირჩევენ ერთ მოსწავლეს, რომელიც ჯგუფის სახელით ისაუბრებს. ეს მოსწავლე ჯგუფის ნამუშევარს (კანონის სამუშაო ვარიანტს) მთელი კლასის წინაშე წარმოადგენს. მოსწავლეებს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეთ ის საკითხები, რომლებიც მართლმსაჯულების დადგენას უკავშირდება:

- როგორ ვაჩვენებთ, რომ საზოგადოება უარყოფითად უდგება ასეთ საქციელს?
- როგორ უნდა შეექმნათ სკოლაში უსაფრთხო გარემო?
- როგორ უნდა დავსაჯოთ ტომი, რათა მან აღარ გამოიყენოს იარაღი და ასეთი ცუდი მაგალითი აღარ მისცეს ლეონარდის დაჯგუფებასაც?
- ტომის საქციელი ნიშანია იმისა, რომ ეს ბავშვი იყო სასოწარკვეთილი. მას ხომ არ შეეძლო საკუთარი ოჯახის არჩევა. როგორ უნდა დავეხმაროთ ტომს, რომ მან თავი ბედიერად იგრძნოს და მომავალში იარაღის გამოყენება აღარ დასჭირდეს?

დისკუსიის შეჯამებისას მასწავლებელმა ეს შეკითხვები შეიძლება დაუკავშიროს ზემოთ მოყვანილ სამ პრინციპს: საზღაურის გადახდის აუცილებლობა, შემდგომი დანაშაულებრივი ქმედების აღკვეთა და რეაბილიტაცია. ბავშვთა უფლებების კონვენციიდან გამომდინარე, მასწავლებელს შეუძლია, უპირატესობა მიანიჭოს რეაბილიტაციას.

თუ არის საკმარისი დრო, მოსწავლეებს შეუძლიათ, გააგრძელონ ამ საკითხზე მუშაობა. მით უმეტეს, თუ ისინი ვერ თანხმდებიან, დასჯის რომელი პრინციპი უნდა იქნეს გამოყენებული ამ შემთხვევაში. ასევე, მათ შეუძლიათ, შეისწავლონ საკუთარი კანონმდებლობა დასჯის ამ სამი პრინციპის ჭრილში - საზღაურის გადახდის აუცილებლობა, შემდგომი დანაშაულებრივი ქმედების აღკვეთა და რეაბილიტაცია.

გაკვეთილი 4

მტკიცებულებები

რა მტკიცებულებები უნდა აღიაროს სასამართლომ?

სწავლის მიზანი - სასამართლოში მტკიცებულების წარმოდგენის წესების გააზრება.
მოსწავლის დავალება - განხილვა იმისა, თუ რა ტიპის მტკიცებულებები უნდა გაითვალისწინოს სასამართლომ.
საჭირო მასალა - სადისკუსიო ბარათები (მოსწავლის სამუშაო ფურცელი 8.2) 4-6 მოსწავლისაგან შემდგარი ჯგუფებისათვის.
მოსწავლეთა ჩართულობის ფორმა - მცირე ჯგუფებში მუშაობა. კლასის დისკუსია.

ინფორმაცია

სისხლის სამართლის სისტემის ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი არის იმ წესების ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს, თუ რა ტიპის მტკიცებულების გამოყენება შეიძლება სასამართლოში იმისათვის, რომ სამართლიანი მართლმსაჯულება შედგეს. მაგალითად, რამდენად მიზანშეწონილია „გაგონილი“ (მტკიცებულება, რომელსაც თვითმხილველები არ ადასტურებენ, მაგრამ გადმოცემით არის ცნობილი) ან წამების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულების გამოყენება?

გაკვეთილი

გაკვეთილის დასაწყისში მასწავლებელი შემდეგ წინადადებას წარმოუდგენს მოსწავლეებს, როგორც ზეპირად, ისე წერილობითი ფორმით (დაფაზე ან ფლიპჩარტზე დაწერილი):

„ადამიანი მანამ ითვლება უდანაშაულოდ, სანამ მისი დანაშაული კანონის მიხედვით არ იქნება დამტკიცებული.“

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (1950), მუხლი 6, #2

მასწავლებელი მოსწავლეებს სთხოვს, იმსჯელონ ამ კონვენციაზე. მასწავლებელი მოსწავლეებს იმის გააზრებაში უნდა დაეხმაროს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია სამართლიანი მართლმსაჯულებისათვის ამ კონვენციის დაცვა. ამ გაკვეთილზე მოსწავლეები განიხილავენ სასამართლოზე მტკიცებულების წარმოდგენის წესებს.

მოსწავლეები 4-6 კაციან ჯგუფებს ქმნიან.

შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებს აწვდის ინფორმაციას სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვის შესახებ. ახალგაზრდა მამაკაცს, მანუელს, ბრალს სდებენ იმაში, რომ მან მოიპარა ბატონი ქეის მანქანა, რომელიც ერთ სადამოს ბატონი ქეის სახლის მიმდებარე ტერიტორიიდან გაუჩინარდა. მეორე დილას კი, მანქანა სოფლის განაპირას აღმოაჩინეს -

ვიდაცას მანქანაზე ბენზინი გადაესხა და დაეწვა. რამდენიმე დღის შემდეგ პოლიციამ მანუელი დააკავა და ბრალი წაუყენა ქურდობასა და მატერიალური ზარალის მიყენებაში.

შემდეგ მასწავლებელი ჯგუფებს სადისკუსიო ბარათებს ურიგებს. თითოეულ ბარათზე დატანილია ის მტკიცებულება, რომელსაც პროკურატურა მანუელის ბრალეულობის დასამტკიცებლად იყენებს.

მასწავლებელი ჯგუფებს სთხოვს:

-განახორციელონ მტკიცებულებების კლასიფიკაცია ყველაზე ძლიერიდან ყველაზე სუსტისაკენ;

-გადაწყვიტონ, თუ არის მიზანშეწონილი, რომ არ იყოს გათვალისწინებული ზოგიერთი მტკიცებულება, მათი არარელევანტურობის, ან არასამართლიანობის გამო.

ჯგუფები საკუთარ მოსაზრებებს გამოხატავენ კლასის წინაშე და თანხმდებიან იმ მტკიცებულებებზე, რომლებიც სასამართლოზე უნდა იყოს წარმოდგენილი და იმ მტკიცებულებებზეც, რომლებიც არ უნდა გავიდეს სასამართლოზე.

შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებს სთხოვს, ქვემოთ მოყვანილ ორ საკითხზე დაფიქრდნენ:

-რა შეკითხვები უნდა დაუსვან სასამართლოზე მანუელსა და თვითმხილველებს? რატომ?

-არის ისეთი შეკითხვები, რომელთა დასმაც არასამართლიანი იქნებოდა? რომელი შეკითხვების? რატომ?

ჯგუფები კლასის წინაშე წარმოადგენენ საკუთარ მოსაზრებებს. ერთობლივი მუშაობის შედეგად, მოსწავლეები აყალიბებენ შეკითხვების ნუსხას, რომელთა დასმაც სასამართლო პროცესზე არამიზანშეწონილი იქნებოდა.

თუ არის საკმარისი დრო, შესაძლებელია, ეს გაკვეთილი კვლევით დავალებამდე მივიდეს: მოსწავლეებმა უნდა მოიძიონ მტკიცებულების წარმოდგენის წესები საკუთარ ქვეყანაში და შემდეგ გაკვეთილზე კლასს ამ წესების შესახებ მოახსენონ.

მოსწავლის სამუშაო ფურცელი 8.1

კითხვარი: რა ასაკიდან

თქვენი ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად, რა ასაკიდან შეუძლია ახალგაზრდას:

1. აიღოს მართვის მოწმობა?
2. დაქორწინდეს?
3. მიიღოს მონაწილეობა არჩევნებში (ხმის მიცემის უფლება)?
4. დაიწყოს შეიარაღებულ ჯარებში სამსახური?
5. გადაიხადოს გადასახადები?
6. კენჭი იყაროს პოლიტიკური თანამდებობის დასაკავებლად?
7. მოხვდეს ციხეში?
8. მიატოვოს სკოლა?
9. იშვილოს ბავშვი?

მოსწავლის სამუშაო ფურცელი 8.2

სადისკუსიო ბარათები

პოლიციელი აცხადებს, რომ მანუელმა დაკითხვაზე აღიარა მანქანის მოპარვა.	ახალგაზრდა მამაკაცი აცხადებს, რომ მანუელი ყოველთვის მანქანების მოპარვაზე საუბრობდა და ამით იწონებდა თავს.
ახალგაზრდა ქალბატონი აცხადებს, რომ მოისმინა მისი მეგობრის სატელეფონო საუბარი მანუელთან. ქალბატონის მეგობარი მანუელს ბატონი ქეის მანქანის მოპარვაზე ელაპარაკებოდა.	ბატონი ქეი აცხადებს, რომ დარწმუნებულია მანუელის ბოროტმოქმედებაში, რადგან ქეის ოჯახისადმი მანუელს სიძულვილი ამოძრავებდა. ეს სიძულვილი კი სათავეს იმ დღიდან იღებს, როცა ბატონმა ქეიმ მანუელს მის ქალიშვილთან შეხვედრა აუკრძალა.
მანუელის ერთ-ერთი მასწავლებელი აცხადებს, რომ არაერთხელ დაუნახავს, თუ როგორ იპარავდა სხვადასხვა საგანს მანუელი სკოლიდან.	მანუელს არ ჰყავს მოწმე, რომელიც დაადასტურებდა, რომ დანაშაულის სადამოს ის სახლში იყო.
როცა პროკურორმა ქეის მეზობელს ჰკითხა: „იმ სადამოს, დაინახეთ მანუელის მსგავსი გარეგნობის ადამიანი, რომელსაც ბატონი ქეის მანქანა მიჰყავდა?“, მიიღო შემდეგი პასუხი: „კი, ნამდვილად.“	

8.1 დამხმარე მასალა მასწავლებლისათვის ინტეგრაცია კრიმინალად აღიარებისა და დასჯის ნაცვლად

თომას ჰამარბერგი, ადამიანის უფლებათა კომისარი, ევროსაბჭო

ევროპული ქვეყნების უმეტესობაში თინეიჯერები განსაკუთრებული კრიმინალური აქტიურობით არ გამოირჩევიან. ამასთანავე, ჩვენს კონტინენტზე არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკა ყოველწლიურად მნიშვნელოვნად არ იცვლება.

ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს იმას, რომ პრობლემა მნიშვნელოვანი არ არის. მრავალი ქვეყნის მონაცემების მიხედვით, რაც დრო გადის, ახალგაზრდები უფრო და უფრო დაუნდობელ დანაშაულებს სჩადიან. ეს, თავისთავად, უკვე არის გამაფრთხილებელი სიგნალი. [...].

ამჟამად, ევროპაში ორი ძირითადი მიმართულება ფიქსირდება. პირველი, კრიმინალური პასუხისმგებლობის ასაკობრივი ზღვარის შემცირება, რაც გულისხმობს ახალგაზრდების უფრო ადრეულ ასაკში დაპატიმრებას. მეორე, გაეროს ბავშვთა უფლებების კონვენციის მიხედვით, კრიმინალიზაციის უარყოფა და პატიმრობის სოციალური, ოჯახის პრინციპზე დაფუძნებული, ალტერნატივების შექმნა.

დღეს თქვენს ყურადღებას მეორე მიდგომაზე შევაჩერებ. ამ მიდგომას არა მხოლოდ გაეროს ბავშვთა უფლებების კონვენცია უჭერს მხარს, არამედ, აგრეთვე, ბავშვთა სახალხო დამცველების ევროპული ქსელი. 2003 წელს გამოქვეყნებულ მიმართვაში, 21 ქვეყნის სახალხო დამცველმა გაამახვილა ყურადღება იმ ფაქტზე, რომ ბავშვი, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა, უპირველეს ყოვლისა, ბავშვია, რომელსაც აქვს საკუთარი უფლებები.

მათ შემოიტანეს წინადადება, რომ კრიმინალური პასუხისმგებლობის ასაკმა კი არ უნდა დაიწიოს, არამედ გაიზარდოს და მიაღწიოს 18 წელს. 18 წლამდე დამნაშავეებისადმი მოპყრობის ინოვაციური სისტემა კი უნდა გულისხმობდეს აქცენტებს მათ განათლებაზე, რეინტეგრაციასა და რეაბილიტაციაზე.

ბავშვთა უფლებების კონვენცია, რომელიც ყველა ევროპული ქვეყნის მიერაა რატიფიცირებული, მთავრობებისაგან მოითხოვს, რომ მათ დაადგინონ ის მინიმალური ზღვარი, რომლის ქვემოთაც ბავშვს არ შეუძლია დანაშაულის ჩადენა. ამ კონვენციაში არ არის დაფიქსირებული ეს ასაკი. მიუხედავად ამისა, კომიტეტი, რომელიც ამ კონვენციის შესრულების მონიტორინგს ახორციელებს, გამოხატავს წუხილს იმ ფაქტთან დაკავშირებით, რომ ბევრ ქვეყანაში ეს ზღვარი ძალიან დაბალია. ევროპული ქვეყნების უმეტესობაში, ბავშვი კრიმინალური პასუხისმგებლობის მატარებელია 12, 15 ან 16 წლიდან. თუმცა არის შემთხვევები, როცა კრიმინალური პასუხისმგებლობა ბავშვს ეკისრება 7, 8 ან 10 წლის ასაკიდანაც.

გაეროს ბავშვთა კონვენციის მიხედვით, ბავშვთა კრიმინალიზაცია აცილებულ უნდა იქნეს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ დამნაშავე არასრულწლოვნებს ისე ეპყრობოდნენ, თითქოს მათ პასუხისმგებლობა არ გააჩნიათ. პირიქით, არასრულწლოვნები პასუხისმგებელნი არიან თავიანთ ქმედებებზე და მათ შეუძლიათ, მონაწილეობა მიიღონ ჩადენილი დანაშაულის გამოსწორებაში.

შეკითხვა მდგომარეობს შემდეგში: რა პროცედურამ უნდა ჩაანაცვლოს სისხლის სამართლის ნორმებით გათვალისწინებული პროცედურები ასეთ შემთხვევებში. რა თქმა უნდა, აუცილებელია მიყენებული ზარალის აღიარება და ახალგაზრდისათვის იმის ახსნა, რომ მისი საქციელი არ არის მისაღები. შესაბამისად, უნდა არსებობდეს მექანიზმი, რომელიც დანაშაულს აღიარებს და აწესებს რეაბილიტაციის სანქციებს.

სანქციების დაწესების პროცედურა უნდა განსხვავდებოდეს ჩვეულებრივი სისხლის სამართლებრივი პროცედურისაგან. არასრულწლოვანთა გასამართლებისას არ უნდა იყოს დადგენილი სამაგიეროს მიზღვის პრინციპი. მიზანი არის ის, რომ დაწესდეს პასუხისმგებლობა და, ამავე დროს, ხელი შეეწყოს არასრულწლოვანთა რეინტეგრაციას. არასრულწლოვანმა უნდა გაიაზროს ჩადენილი დანაშაული და აღარ გაიმეოროს ის.

ამის მიღწევა რთულია. საჭიროა ინოვაციური და ეფექტური საზოგადოებრივი სანქციები. ამ პროცესში, სასურველია, ჩართულნი იყვნენ დამნაშავეს მშობლები ან მეურვეები იმ შემთხვევაში, თუ ეს უკუშედეგის გამომწვევი არ იქნება. ასევე, ყოველთვის შესაძლებელი უნდა იყოს იმ დანაშაულის აპელაცია, რომელიც ბავშვის ბრალეულობას უკავშირდება.

სლოვენიაში „შუამავლობის“ საინტერესო პროცედურას იყენებენ: პროკურორთან, დაზარალებულთან და დამნაშავესთან შეთანხმებით, არასრულწლოვნის საქმე გადაეცემა მედიატორს, რომელიც მოლაპარაკების გზით აგვარებს საქმეს ისე, რომ ის სასამართლომდე არ მიდის.

კიდევ ერთ საკითხს უნდა გავუსვათ ხაზი, ესაა დანაშაულზე დროული რეაგირება. გაჭიანურებული საქმეები, რაც ევროპაში ხშირ შემთხვევას წარმოადგენს, არის ძალიან არახელსაყრელი ახალგაზრდა დამნაშავეებისათვის, რადგან ისინი გადაუდებელ დახმარებას საჭიროებენ. [...]

თომას ჰამარბერგი, ადამიანის უფლებათა კომისარი, ევროსაბჭო. ნაწყვეტი გამოსვლიდან „არასრულწლოვანი დამნაშავეები და მათი უფლებები“, ევროპელ გენერალურ პროკურორთა კონფერენცია, მოსკოვი, 5-6 ივლისი, 2006 წელი. წყარო: <http://www.coe.int/t/commissioner/>

8.2 დამხმარე მასალა მასწავლებლისათვის

ბავშვთა უფლებების კონვენცია

მიღებულია გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1989 წლის 20 ნოემბერს.

„მუხლი 37

მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ, რომ:

- ა) ბავშვი არ იყოს წამების, საერთოდ, სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან სასჯელის მსხვერპლი. სიკვდილით დასჯა ან მუდმივი პატიმრობა, რომელიც არ ითვალისწინებს განთავისუფლების შესაძლებლობას, არ შეიძლება შეეფარდოს 18 წლამდე ასაკის პირთა მიერ ჩადენილ დანაშაულებებს;
- ბ) ბავშვს არ უნდა აღეკვეთოს თავისუფლება უკანონოდ ან თვითნებურად. ბავშვის დაპატიმრება, დაკავება ან ციხეში მოთავსება ხორციელდება კანონის თანახმად და განიხილება, როგორც მხოლოდ უკიდურესი ზომა მინიმალური პერიოდის განმავლობაში;
- გ) ყოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს უნდა ეპყრობოდნენ ჰუმანურად და ღირსების პატივისცემით, ისე, რომ გათვალისწინებული იყოს მისი ასაკის პირთა მოთხოვნილებები. კერძოდ, ყოველი თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვი უნდა განცალკევდეს უფროსებისაგან, თუ არ მიიჩნევა, რომ თავად ბავშვის ინტერესებისათვის ამის გაკეთება არ არის საჭირო; ბავშვს უნდა ჰქონდეს უფლება, კავშირი იქონიოს თავის ოჯახთან მიმოწერის ან შეხვედრების ფორმით, განსაკუთრებულ გარემოებათა გამოკლებით;
- დ) ყოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს უნდა ჰქონდეს უფლება, დაუყონებლივ მიიღოს სამართლებრივი და სხვა შესაბამისი დახმარება, აგრეთვე უფლება, გააპროტესტოს მისი თავისუფლების აღკვეთის კანონიერება სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე. მათ კი დაუყონებლივ უნდა გამოიტანონ გადაწყვეტილება ნებისმიერი ასეთი პროცესუალური ქმედების თაობაზე.”

„მუხლი 40

(...) 3. მონაწილე სახელმწიფოები ცდილობენ, ხელი შეუწყონ იმ ბავშვებთან დაკავშირებული კანონების, პროცედურების, ორგანოებისა და დაწესებულებების ჩამოყალიბებას, რომლებმაც დაარღვიეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ან ეჭვმიტანილებად ითვლებიან მის დარღვევაში, კერძოდ:

- ა) მინიმალური ასაკის დადგენას, რომლის მიღწევამდეც, როგორც ითვლება, ბავშვებს არა აქვთ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევის უნარი;
- ბ) როცა ეს აუცილებელი და სასურველია, ასეთი ბავშვების მიმართ ზომების მიღებას სასამართლო განხილვის გარეშე, ადამიანის უფლებათა და სამართლებრივი გარანტიების სრული დაცვით.

4. აუცილებელია ისეთი ღონისძიებების ხელმისაწვდომობა, როგორებიცაა: მეურვეობისა და მეთვალყურეობის მექანიზმი, საკონსულტაციო მომსახურება, გამოსაცდელი ვადის დანიშვნა, აღზრდა, სწავლებისა და პროფესიული მომზადების პროგრამები და მოვლის ისეთი ფორმები, რომლებიც, შეიძლება, დაწესებულებებში მოვლას შეენაცვლოს. ამ ღონისძიებათა მიზანია ბავშვისადმი იმგვარი მოპყრობის უზრუნველყოფა, რაც შეესაბამება ბავშვის კეთილდღეობის ინტერესებს, მის მდგომარეობასა და დანაშაულის ხასიათს.”

წყარო: როლფ გოლობი/პიტერ კრაფი: *ბავშვთა უფლებები. გაკვეთილები დაწყებითი კლასის მოსწავლეებისათვის*. სწავლება დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ, წიგნი V, სტრასბურგი 2007, გვ. 77

დამატებითი საკითხავი: სინდი ბენქსი, სისხლის სამართლის ეთიკა, საუზენდ ოაქსი, 2004. ამ წიგნის მე-5 თავის ელექტრონული ვერსია ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: <http://www.sagepub.com>